

Stockholms stadsbyggnadskontor
Registraturen
Box 8314
104 20 Stockholm

2012-10-19

Remissvar på den Gröna Promenadstaden, Dnr 2010-05924-31, från Stockholms Naturskyddsförening och Söderorts Naturskyddsförening

Sammanfattning

- Ett trendbrott har inträffat i synen på Stockholms grönstruktur
- Från att ha varit en resurs vars biologiska rikedom ansetts prioriterad att bevara beskrivs grönstrukturen nu som otrygga barriärer
- Stockholms stad bör sluta med att sprida myten om att grönområden är otrygga
- Den gröna promenadstaden ska vara en fördjupning av översiktsplanen men lider av samma brist på tydlighet och ekologisk helhetssyn som översiktsplanen
- Vi anser att kartor och underlag till översiktsplanen-99 gällande grönstrukturen även fortsättningsvis bör användas av staden
- Vi anser att Den gröna promenadstaden bör miljöbedömas enligt miljöbalkens krav
- Stockholms stad behöver se över och förenkla organisationen kring grönområdesfrågorna, den är nu svårbegriplig och oöverblickbar vilket är till skada för naturvärdena
- Den gröna promenadstaden lyfter inte upp målkonflikter, det går inte att exploatera stora delar av Stockholms grönområden och samtidigt värna biologisk mångfald
- Vi ser
- Staden behöver utveckla sin syn på ekosystemtjänster och väga in dessa i den fysiska planeringen
- Staden behöver satsa mer resurser på skötsel och förvaltning av stadens grönområden
- Staden bör utveckla tidiga miljöbedömningar innan markanvisningar sker så att ett fullgott beslutsunderlag finns i ett tidigt skede av planprocessen
- Stockholms stad bör ta tillvara kunskapen i ÖP-99 Stockholms Grönstruktur fullt ut och använda i Den Gröna Promenadstaden

Bakgrund

Promenadstaden, Stockholms nya översiktsplan, fick berättigad kritik av många då den behandlade de ekologiska frågorna i Stockholm ytterst sparsamt. Stockholms Naturskyddsförening och Söderorts Naturskyddsförening skrev ett mycket kritiskt remissvar på utställningsförslaget och begärde ett särskilt avsnitt om grönområden. Kapitlet *Idrott, rekreation och attraktiva grönområden* (2 sidor) ansåg föreningarna vara alldeles för kortfattat, inte minst med tanke på den kunskap som

tjänstemännen samlat på sig inför föregående översiktsplan och innan dess. När nya översiktsplanen klubbades igenom 2010 i kommunfullmäktige fann Stockholms Naturskyddsförening och Söderorts Naturskyddsförening att inte några av våra förslag och synpunkter hade fått genomslag i den antagna översiktsplanen. Det vi kunde beskåda efter antagandet var en översiktsplan med stora motsattsförhållanden – spridningskorridorer, Gröna kilar, regional grönstruktur och offentliga rum som naturområden var å ena sidan värdefulla men å andra sidan var de ett hinder, barriärer, för stadsmässiga samband mellan olika stadsdelar inom kommunen.

Att Stadsbyggnadskontoret tagit fram detta tillägg på uppdrag av den politiska majoriteten innebär att Promenadstaden, ÖP-10, gör anspråk på att flytta fram sina positioner på miljösidan. Samtidigt innebär samrådsförslaget att kommunen visar sina kort och bekänner färg gällande de ekologiska frågorna, friluftsliv, rekreation m.m.

Trendbrott i synen på grönstrukturen

Vi vill till att börja med starkt kritisera det markanta trendbrott som ägt rum vad gäller grundvalarna för Stockholms grönstruktur. Trendbrottet inträffade i och med maktskiftet 2006 då den borgerliga majoriteten tog över och vad föreningarna upplevt sedan dess är diverse olika symtom på detta trendbrott. Enligt föreningarna består trendbrottet i:

- en extrem antropocentrisk (människocentrerad) syn,
- en djup ekologisk okunskap,
- ett ointresse för biologisk mångfald,
- en sällsynt oförmåga att inte se värdet i obetalbara naturskatter i Stockholm som t.ex. den 500 åriga TV-eken
- en förmåga att bagatellisera, generalisera och underskatta stadens grönområden

Detta trendbrott har närmast totalt ritat om kartan i Stockholm. Det började med att Miljöförvaltningens budget halverades strax efter maktskiftet och sedan har det gått utför på många håll gällande miljöfrågorna i Stockholms stad. Att Stockholms invånarantal växer i snabb takt och förväntas öka till en miljon invånare inom tio år samtidigt som detta trendbrott börjar slå igenom konkret ute i kommunen bådär inte gott för Stockholms grönområden. Den höga befolkningstillväxten kräver strategier som visar en färdriktning, fångar in det verkligt viktiga och som samtidigt har en orubbad inriktning om att sätta stopp för åtgärder som bidrar till att Stockholm som stad utmanar de planetära gränserna (planetary boundaries). Föreningarna var kritiska på många punkter i våra yttranden om Promenadstaden och Arkitektur Stockholm – en strategi för stadens gestaltning.

Våra övergripande synpunkter på dokumentet

Föreningarna anser att samrådsförslaget Den Gröna Promenadstaden har långt kvar innan den kan bli ett styrdokument som verkligen kan styra vad som sker på marken i kommunen. Kraftiga omarbetningar krävs för att den här strategin, som Den Gröna Promenadstaden är, ska kunna bli något starkt och robust att hålla sig i när konkurrensen om den obebyggda marken, d.v.s. oftast grönytorna, tilltar.

Föreningarna anser att Den Gröna Promenadstaden upptar en hel del text åt självklarheter medan de riktigt svåra frågorna berörs kort eller inte alls. Detta är en stor brist och måste åtgärdas. Föreningarna har reflekterat över vilka som Den Gröna Promenadstaden vänder sig till med tanke på dess språk, val av bilder, korta stycken och slagkraftiga ord? Det är bitvis lite PR-byrå språk över det hela liksom arkitekturspråk. Enligt föreningarna är det viktiga i ett styrdokument att de som verkligen kommer använda dokumentet i framtida stadsplanering kan få ut konkreta och tydligt formulerade

vägledningar, underbyggda med fakta. Föreningarna anser att Den Gröna Promenadstaden måste tillmötesgå de som verkligen ska använda dokumentet i större utsträckning. Alltså inrikta sig på att få med allt som kan vara väsentligt, sedan om det innebär färre bilder, längre stycken och fler förklaringar som upptar plats så gör det inget.

Förslaget innehåller många bra uttalanden som t.ex. att en väl fungerande grönstruktur är av avgörande betydelse för Stockholms växt- och djurliv och att tillgången till tysta grönområden har ett särskilt högt värde i en storstad (s. 18). Men dessa uttalanden rimmar illa med andra delar av dokumentet som öppnar för exploatering av grönområden. Formuleringar som att grönområden kan upplevas som barriärer eller att grönområden har blivit otrygga baksidor där få vistas kan tolkas som att dessa grönområden kan bebyggas trots att dessa områden kan ha mycket stora ekologiska kvaliteter.

En utgångspunkt i förslaget förefaller vara att naturen ska som det så vackert sägs "förädlas". Vad detta innebär är oklart. Att det ibland kan innebära bete, friställning av ekar etc har föreningarna uppfattat men det verkar också vara så att natur ska omvandlas till parkmark. Detta vänder föreningarna sig emot, naturmarken erbjuder ofta fler ekologiska och ibland sociala värden än parkmark.

Begreppet grön

Ordet grön återkommer genom hela dokumentet och används såväl för parker, naturmark och överbliven yta utan speciellt nyttjande (ruderatmark?). Även hårdgjorda kajkanter hänförs i beskrivningen som en variant på grönyta. Betyder "grön" möjligen ibland endast ickeväg eller ickehus? Det vore bra om det förtydligas i dokumentet vad som ingår i begreppet grön.

Vi accepterar behovet av att ha "grön" som en samlande term men vill samtidigt markera att t ex "ekologisk betydelse" och "värdefull naturmiljö" handlar om specifika kvalitéer, liksom att människors omedelbara uppskattning och nyttjande av ett område i mycket är beroende av kunskap om detta område.

Dokumentet som en del av kommunens Översiktsplan

Vi uppfattar dokumentet som en tematisk fördjupning av översiktsplanen dvs motsvarande vad som formulerats i PBL 3kap 23 §¹. Vi tolkar det så att dokumentet i de fall det går längre och uttrycker sig tydligare än vad huvuddokumentet, Översiktsplanen, gör, så ska det tolkas så att detta dokument ersätter översiktsplanen i de då aktuella avsnitten.

Bristen på kartor

Som komplettering till Översiktsplanen är detta dokument speciellt genom att det i huvudsak saknar kartor. Fokus ligger istället på att formulera mål och strategier respektive ge exempel på vägledning för hur stadens grönområdesfrågor fortsatt ska hanteras i ett mer principiellt perspektiv. Vi saknar därmed möjligheten att bedöma de faktiska konsekvenserna på marken vad gäller hur strategierna förväntas ge för resultat i olika natur- och parkområden.

¹ 23 § En översiktsplan kan ändras för en viss del av kommunen. Den kan också ändras genom ett tillägg för att tillgodose ett särskilt allmänt intresse. Om inte annat följer av 24–26 §§, ska 1–22 §§ tillämpas när planen ändras.

En ändring av planen för en viss del av kommunen får redovisas med en annan detaljeringsgrad än för översiktsplanen i övrigt.

Om planen innebär en ändring av den gällande översiktsplanen ska sambanden med och konsekvenserna för översiktsplanen som helhet redovisas.

Naturresevatens del i grönstrukturen

Föreningarna vill understryka att naturresevat inte räcker för att bibehålla en hållbar grönstruktur, Det måste finnas gröna samband av park- och naturmark som förbinder naturresevaten med varandra. Att ta ett ordentligt grepp om förvaltningen av stadens naturresevat bör komma tillstånd och föreningarna anse att detta med förvaltningen av naturresevaten bör lyftas upp i Den Gröna Promenadstaden. Idag sköter stadsdelsförvaltningarna naturresevaten, utom Nackaresevaten, vilket föreningarna inte anser vara tillfredsställande. Miljöförvaltningen bör ha allt ansvar för naturresevaten, möjligtvis med undantag för Nackaresevaten.

Den farliga naturen, finns den?

Vi vill kraftigt markera mot hur Stadsbyggnadskontoret använder termen otrygghet när det gäller Den Gröna Promenadstadens innehåll. Föreningarna föreslår att allt som har med grönområden och otrygghet att göra tas bort ur dokumentet.

Genom en argumentation som går ut på att prata trygghet i samband med exploatering skapas en positiv inramning då uppförandet av hus i en skog innebär att få bukt med ett uppmålat problem, otrygghet. Vi menar att det finns många tänkbara miljöer som kan upplevas som otrygga, t.ex. gränder i Gamla Stan. Ska vi då göra om miljön i Gamla stan?

I översiktsplan 1999 omnämndes inte grönområden i samband med otrygghet. Att ständigt älta om att naturen kan upplevas som farlig (otrygg) riskerar att bli en självuppfyllande profetia. Fakta som Stockholms stad bör upplysa om är att det är extremt liten risk att råka ut för brott i grönområden i Stockholm, framför allt i ytterstaden. I Innerstadens parker är risken att råka ut för brott något större men här rör sig också mer folk. Vidare bör Stockholm stad referera till forskning som visar på att träd och annan växtlighet i ett bostadsområde minskar brottsligheten, området upplevs trivsammare helt enkelt.

Stadsbyggnadskontoret låter sig styras av känslargument från en begränsad skara stockholmare. Kommunen bör se till fakta istället för upplevd otrygghet av några få. Fakta är att det är extremt sällsynt att något brottsligt händer i Stockholms grönområden. Fakta som Stockholms stad istället bör upplysa om är att det är extremt liten risk att råka ut för brott i grönområden i Stockholm, framför allt i ytterstaden. Vidare har forskning visat att träd och annan växtlighet i ett bostadsområde minskar brottsligheten, området upplevs trivsammare helt enkelt.

Kommunen bör se till fakta istället för upplevd otrygghet av några få. Fakta är att det är extremt sällsynt att något brottsligt händer i Stockholms grönområden

Ekosystemtjänster

Ekosystemtjänster är något naturen utför utan inblandning av oss människor men som vi kan ha stor nytta av. Exempel på ekosystemtjänster är de biologiska systemens reglering av gassammansättningen i atmosfären, rening av dagvatten och luft, skugga från träd, nedbrytning, produktion av sådana för samhället livsviktiga jordar, skogar och andra förnybara levande resurser av vilka människan är helt beroende.

En viktig ekosystemtjänst är insekternas pollinering som ger oss mat, äpplen, päron, plommon, lingon, blåbär m.m. För att behålla våra fågelarter och pollinerande insekter behöver vi ett stort antal blommor och fruktträd. För att fysiskt få plats med dessa blommor och träd måste man ha en viss yta. Det krävs även en viss storlek på ängen/skogen/parken för att ett stort antal arter ska kunna leva i en livskraftig population. Detta är grundläggande ekologi. Det går alltså inte att minska grönytorna och samtidigt tro att vi ska kunna bibehålla de ekosystemtjänster vi får idag. Denna insikt saknas tyvärr i Den gröna promenadstaden.

Klimat

Klimatanpassning är ett viktigt tema i Den gröna promenadstaden. Med tanke på den pågående klimatförändringen är det en nödvändig utgångspunkt för planering av byggnader, gator och parker mm. Däremot nämns aldrig åtgärder för att begränsa klimatförändringen. Mycket talar för att om vi inte vidtar åtgärder för att minska utsläpp av växthusgaser och på andra sätt bromsa klimatförändringarna kommer vi om inte alltför avlägsen framtid att ha mycket stora anpassningsproblem.

Det finns invändningar av typen att Sverige är så litet, vad vi gör kommer inte att spela någon roll. Eller att planering av gator och parker och grönområden inte kan påverka klimatet. Vi anser att det är ett felaktigt resonemang. Alla insatser behövs. Hur vi planerar våra städer har stor betydelse.

Samhällen behöver planeras så att transporter kan minimeras. T ex genom att varje bostadskvarter är väl försett med platser och områden för utevistelse i sin närhet: för lek, sport, odling, rekreation, naturupplevelser osv. Dessa platser måste vara dimensionerade efter antal besökare. Långa avstånd till grönområden eller alltför många på samma yta leder till ökade transporter. En stor del av dessa riskerar att bli biltransporter. Ökade transporter leder till ökade utsläpp och ökade risker. En storstad kräver långväga transporter av nödvändigheter för att fungera. Ett litet samhälle klarar sig med mindre transporter då merparten av behoven kan klaras lokalt.

Behovsbedömning enligt miljöbalken

Stockholms gröna och blåa ytor är av stor betydelse för stadens innevånare och för hur staden uppfattas av sina mer tillfälliga besökare samt för stadens förutsättningar vad gäller att fungera hållbart och miljödugligt i en framtid där klimatfrågan och övergång till ett fossilfritt samhälle kommer att ställa helt nya krav.

Vi uppfattar att grönstrukturfrågor har stor miljöpåverkan i de fall det handlar om att minska eller öka en grönyta eller ändra dess kvalitet. Miljöpåverkan kan bli bra eller dålig och vi saknar en konsekvensbeskrivning som redovisar i vilken utsträckning stadens befintliga ekologiska funktioner och värden förstärks eller bryts ner samt människornas tillgång till gröna områden med hög ekologisk kvalitet (mångfald och variationsrikedom).

"Tilläggets vägledning för framtida beslut handlar inte om att ange förutsättningar för sådana åtgärder som kan medföra betydande miljöpåverkan. Stadsbyggnadskontorets slutsats är att behov av miljöbedömning enligt miljöbalken inte föreligger"

Eftersom inriktningen och syftet med det aktuella dokumentet är sådant att det ska utgöra ett tillägg till Översiktsplanen och de konsekvenser denna har på användningen av mark- och vattenresurser i staden bör det ifrågasättas om inte en miljöbedömning behöver komma till stånd. Detta eftersom strategin går ut på att påtagligt minska de gröna ytorna och ersätta dessa med bebyggda ytor vilket bl.a. leder till irreversibla ingrepp i berggrunden. Även om det sägs att det ska göras genom att höja

"kvaliteten på de gröna värdena". Eftersom dessutom Översiktsplanen saknar en tillfredsställande redovisning för kommunens hushållning med mark- och vattenområden (enligt såväl Miljöbalkens som PBLs paragrafer, bör en miljöbedömning göras, Mb 6 kap 11§: Miljöbedömningar och miljökonsekvensbeskrivningar av planer och program 11 §). När en myndighet eller kommun upprättar eller ändrar en plan eller ett program, som krävs i lag eller annan författning, skall myndigheten eller kommunen göra en miljöbedömning av planen, programmet eller ändringen, *om dess genomförande kan antas medföra en betydande miljöpåverkan*.

Syftet med miljöbedömningen är att integrera miljöaspekter i planen eller programmet så att en hållbar utveckling främjas.

Ekonomi i Den Gröna Promenadstaden

Föreningarna anser att om allt ska genomföras i *Den Gröna Promenadstaden* krävs stora belopp avsatta för nyskapande och förvaltning av parker. Likaså behövs stora belopp för att sätta in naturvårdsinsatser i Stockholms skogar och naturområden,

Föreningarna hävdar att det är av stor vikt att budgeten för parksatsningar följer befolkningsökningen. Varje invånare i Stockholms stad bör innebära att en viss summa pengar avsetts för parker och naturområden.

Gällande ekonomi vill föreningarna vill föreningarna påtala att det kostar mindre att sköta naturmark än parkmark. Det är ca 10 gånger dyrare med parkmark/m² än med naturmark så föreningarna uppmanar Stockholms stad att ta med detta i *Den Gröna Promenadstaden*. Att spara naturmark och inte gör det till parkmark är alltså ekonomiskt fördelaktigt.

Det aktuella dokumentets - Gröna Promenadstaden – koppling till Översiktsplanen Promenadstaden och tillägget Arkitektur Stockholm

Vi hade förväntat oss att *Den Gröna Promenadstaden* bl.a. skulle utgöra fördjupningar av det som redan skrivits översiktligt om parker och naturområden i *Promenastaden* och *Arkitektur Stockholm*. Så har dock skett bara i liten utsträckning vilket vi ställer oss undrande över. Nedan ges exempel på sådant föreningarna anser borde inarbetas i *Den Gröna Promenadstaden* och utförligare beskrivas och förklaras.

ÖP Promenadstaden 2010

Sid. 19. Kommentar: I kapitlet *Idrott, rekreation och attraktiva grönområden* finns en rubrik som heter "Planeringsinriktning". Under rubriken finns en punkt som heter "Värna och utveckla Stockholms ekologiska infrastruktur". Hela denna punkt bör vecklas ut, konkretiseras och fördjupas i *Den Gröna Promenadstaden* då den innehåller flera fröer till fastlagda vägledningar hos Stockholm stad. Hela punkten inbjuder dock till tolkningar vilket gör den svår att använda när det kommer till kritan och kommunen ska ta hjälp av vad som står i punkten. I punkten finns ordet "värna" med vilket enligt föreningarna inte är ett tillräckligt starkt ord. Det är en formulering som gör det alltför lätt att runda det som står i punkten när t.ex. naturvärden står mot bebyggelse. I sammanhanget framgår att natur ska värnas så att inte "omistliga ekologiska värden går förlorade". Föreningarna vill i *Den Gröna Promenadstaden* veta vad som menas med "omistliga ekologiska värden"?

Sid. 32. Kommentar: Under rubriken "En infrastruktur som format stadens utveckling" framgår i sista stycket att "I översiktsplan 1999 var den övergripande inriktningen att behålla dessa delar av den

sammanhängande grönstrukturen. Det finns dock starka skäl att gå ifrån denna principiella inriktning i takt med att staden växer och stockholmarnas behov förändras." Detta uttalande i Promenadstaden måste fördjupas i den Gröna Promenadstaden anser föreningarna då Stockholms stad:

1. måste förklara vad det är kommunen vill uppnå med en "hållbar ekologisk infrastruktur" om den inte vill ha en sammanhängande grönstruktur
2. måste förklara vad som har förändrats hos stockholmarnas behov sedan ÖP-99.

Föreningarna menar att ovan nämnda stycke visar att Stockholms stad är mer inriktad på att göra slut med det som varit än att se framåt vad som behöver göras bl.a. på miljöområdet. Att fortsätta i samma spår som ÖP-99 gällande grönstruktur vore det bästa enligt föreningarna, då skulle en "hållbar grönstruktur" kunna bibehållas. Självklart kan nya inspel och åtgärder behöva göras men faktum är att Stockholms grönstruktur snarare är i behov av förstärkta svaga gröna samband än försvagningar, vilket blir konsekvensen om man bygger i gröna samband.

Sid. 38. Kommentar: Under rubriken "Fler attraktiva bostäder och mångsidiga stadsmiljöer utvecklas i tyngdpunkterna" i sista stycket finns ett citat som måste förklaras och konkretiseras i Den Gröna Promenadstaden: "En utgångspunkt för planeringen är att infoga park och grönområden som delar av stadsmiljön och att grönområdenas attraktivitet mer beror på deras innehåll, utformning och tillgänglighet än på deras storlek".

Föreningarna vill att *Den Gröna Promenadstaden* utvecklar uttalanden som detta då detta citat är mycket översiktligt beskrivet och det innehåller en klar konflikt (ska staden ha stora eller små grönområden). Föreningarna anser att det är problematiskt att skriva om innehåll och utformning av grönområden om kommunen inte samtidigt refererar till geografiska områden i kommunen, ty först då blir det gripbart vad för något som behöver en attraktivare utformning respektive ett attraktivare innehåll. Föreningarna vill även kraftigt markera mot kommunens lättvindiga och generella hållning om att det går utmärkt att krympa ytan på ett grönområde om kvaliteten höjs på det som blir kvar. Föreningarna hänvisar till MKB:n till Promenadstaden vilken visade på att de ekologiska värdena och den biologiska mångfalden riskeras om grönområdena krymper, detta måste Den Gröna Promenadstaden lyfta upp och fördjupa sig i. Många arter kräver större naturområden för att kunna fortleva i livskraftiga bestånd. Föreningarna vill även påtala att när Stockholm växer så behövs stora ytor att vistas på för alla de invånare som föds och flyttar till Stockholm. Små ytor slits fort ner. Att Central Park är 300 ha innebär att den kan ta emot många människor. Föreningarna ser det som särskilt allvarligt om skogsområden i kommunen minskas då skogskänslan därmed försvinner och med det en betydande attraktivitet.

Sid 43. Kommentar: Under rubriken "Målkonflikt för hållbar tillväxt" framgår i sista stycket att "Det bör samtidigt poängteras att det finns en rad sociala fördelar med en mer sammanhängande stadsmiljö. Det kan innebära att mindre delar av den regionala grönstrukturen kan tas i anspråk efter noggrant övervägande." Föreningarna anser att denna uppenbara krock mellan sammanhängande regional grönstruktur d.v.s. Gröna kilar och sammanhängande bebyggelse måste lyftas upp avsevärt tydligare i *Den Gröna Promenadstaden* och problematiseras ur olika vinklar.

Sid 63. Kommentar: Under kapitlet "Tyngdpunkter och samband i Stockholms ytterområden" och stadsdelen Kista står i sista stycket "Den regionala grönkilen, i form av Hansta naturreservat och Igelbäckens kulturreservat, bör tillvaratas och utnyttjas som en kvalitet i utvecklingsarbetet." Föreningarna vill att detta citat ska fördjupas i den Gröna Promenadstaden och vara ett exempel på där en grön kil är en motor i utvecklingsarbetet istället för ett hinder. Föreningarna vill här påtala att det är skyddade områden som det refereras till. Hela Hanvedenkilen är oskyddad i Stockholms stad. Att skydda Hanvedenkilens naturområden för kommande generationer är mycket viktigt anser föreningarna.

Tillägg Arkitektur Stockholm

Sid. 18. Kommentar: Under rubriken "Satsa på attraktiva tyngdpunkter" står att läsa att "Vid förnyelse av stadsmiljön och för att förbättra sambanden till omkringliggande stadsdelar kan mindre värdefulla grönområden komma att tas i anspråk för bebyggelse". Föreningarna anser det vara otroligt viktigt att det i *Den Gröna Promenadstaden* redogörs för någon slags definition av "Mindre värdefulla grönområden". Annars riskerar denna väldigt tolkningsbara fras att dyka upp i plandokument, vilket föreningarna anser vore mycket olyckligt.

Sid. 19. Kommentar: Under rubriken "Koppla samman stadens delar" står att läsa att "Trafikleder och ibland svårtillgängliga grönområden utgör barriärer som försvårar stockholmarnas möjligheter att mötas och ta sig till arbete, utbildning och aktiviteter". Föreningarna frågade i sitt yttrande till samrådsförslaget *Arkitektur Stockholm* om var dessa grönområden som ses som barriär ligger någonstans. Stadsbyggnadskontoret gav inget svar på den frågan. *Den Gröna Promenadstaden* borde redogöra dels för var dessa grönområden som ses som barriärer ligger någonstans och dels peka ut platser var det är svårtillgängligt någonstans. Detta är viktigt för att t.ex. miljöinstanser och miljöföreningar ska få chansen att bemöta denna hållning som Stockholm stad har.

Sid. 22. Kommentar: Under rubriken "Gröna kilar och gröna stråk" står att läsa att "Fördelarna med bättre samband i staden måste då vägas mot värdet av stora sammanhängande grönområden." Föreningarna anser att detta citat måste förklaras utförligt i *Den Gröna Promenadstaden* då det kan innebära stora förluster av naturmark i Stockholms stad liksom att gröna kilar försvagas påtagligt. Det är vidare oklart vad som menas med "stora sammanhängande grönområden" anser föreningarna, en definition av något slag vore på sin plats. I princip innebär detta citat att alla kvarvarande naturområden som ännu inte har skydd i Stockholm kan bli föremål för utredning av ett samband, tolkar föreningarna det som. Osäkerheten utgör ett vakuum för framtiden för t.ex. Stockholms skogsområden, detta ser föreningarna riktigt allvarligt på.

Jämförelse Den Gröna Promenadstaden och Stockholms Grönstruktur

Föreningarna har granskat ÖP-99:s kapitel *Stockholms grönstruktur* då den *Gröna Promenadstaden* är tänkt att ersätta "Stockholms grönstruktur" som alltså var den fördjupande delen om parker, naturområden och naturlandskap i ÖP-99. Föreningarna har valt att jämföra de två dokumenten för att se vad det är för skillnader och likheter. Detta redovisas på nästa sida i form av en tabell.

Det som slå föreningarna är att Stockholms stad i ÖP-99 låg i framkant när det gäller forskning och kunskapsläge och om betydelsen av att bevara naturområden och parker för stockholmarnas välmående för nuvarande och kommande generationer och för den biologiska mångfalden. Kapitlet *Stockholms Grönstruktur* var en värdefull kunskapskälla och kommer fortsätta vara det för oss och många andra även om Stockholms stad nu tagit fram ett nytt dokument till nuvarande översiktsplan.

Avsnittet i ÖP-99 *Stockholms Grönstruktur* visade på stor självsäkerhet. Kapitlet är kunskapsstyngt och det är nästintill aldrig så att texterna i kapitlet medger tolkningsutrymme. Det syns att den styrande borgerliga majoriteten då 1999 tillät att all kunskap hos tjänstemännen togs tillvara. Alla visste att park- och naturmark skulle exploateras under ÖP-99 men det märks, anser föreningarna, att det fanns en hög ambition att på bästa möjliga sätt framhålla alla tänkbara aspekter som talade för att behålla park- och naturmark. Utmärkande för *Stockholms Grönstruktur* var också platsnärvaren och lokalkännedomen. Så ofta som möjligt förankrades det som skrevs till faktiska geografiska platser. Namn på skogar och parker förekom påtagligt ofta vilket gjorde att det aldrig rådde någon tvekan om vad som åsyftades konkret "på marken".

Den Gröna Promenadstaden går inte på djupet såsom *Stockholms Grönstruktur*, anser föreningarna. I *Den Gröna Promenadstaden* beskrivs saker mer övergripande och ytligt, vilket lämnar ett stort ansvar till läsaren att försöka tolka vad Stockholms stad menar. Föreningarna anser att detta är en påtaglig skillnad mellan dokumenten, där *Stockholms Grönstruktur* redogör för förhållningsätt och fakta på ett föredömligt sätt.

Innehållsmässigt visar tabellen nedan att *Den Gröna Promenadstaden* är ett fattigare dokument, vilket visas genom de färgade boxarna. De gröna rutorna visar ett JA-svar (positivt för miljö/natur) och de röda rutorna visar ett Nej-svar (negativt för miljö/natur). Tabellen talar sitt tydliga språk; *Stockholms Grönstruktur* innehåller bara gröna boxar med ett undantag medan *Den Gröna Promenadstaden* huvudsakligen innehåller röda boxar. Det är tydligt att *Den Gröna Promenadstaden* omnämner färre saker som bidrar till att lyfta fram natur-, rekreations- och kulturvärden och stärka dessa världens dignitet jämnt emot andra intressen.

Föreningarna kräver att alla röda boxar under ÖP10 (*Den Gröna Promenadstaden*) vänds till gröna boxar.

Tabell: ÖP-99 (Stockholms Grönstruktur) jämfört med ÖP10 (Den Gröna Promenadstaden)

Underlag för JA/NEJ svar

	ÖP99	ÖP10
Den karakteristiska blåa och gröna strukturen i Stockholm omnämns	Ja	Ja
Kartlagda vetenskapligt intressanta/speciella Naturvårdsobjekt nämns (geologi, skog, våtmarker etc.)	Ja	Nej
Stockholms Ekologiska känslighet nämns	Ja	Ja
Grönstrukturen i stenstaden tas upp	Nej	Ja
Gröna kilar/regional grönstruktur nämns	Ja	Ja
Refererar till TMR / (f.d. Regionplane- och Trafikkontoret) med anledning av den regionala grönstrukturen	Ja	Nej
Karta visas över Storstockholms Gröna kilar där namnen på de 10 kilarna nämns	Ja	Nej
Friluftsområden och/eller naturområden med höga värden redovisas och pekas ut på specialkarta	Ja	Nej
Specialkarta finns till ÖP som fokuserar på parker och naturområden	Ja	Nej
Speciella naturområden läggs i en särskild kategori, där en t.ex. arealstorlek avgränsar antalet	Ja	Nej
Att buller inte ska överskrida ett fastslaget värde (t.ex. 40 dB(A)) i Natur- och friluftsområden nämns	Ja	Nej
Exempel nämns på naturreservat som planeras	Ja	Ja
Natur- och parkstränder och dess betydelse för biologisk mångfald beskrivs	Ja	Nej
Hotklassade/rödlistade arter nämns	Ja	Nej
Den biologiska mångfalden beskrivs som att detta är ett värde i sig (egenvärde)	Ja	Nej
Exempel ges på naturmiljöer som fyller viktiga funktioner för stadens ekosystem	Ja	Nej
Specialkarta finns till ÖP som markerar var mellankommunalt samarbete behövs	Ja	Nej
Riksintressen i kommunen redovisas och förklaras	Ja	Nej*
Exempel på fornlämningsmiljöer och äldre odlingslandskap redovisas i text och på specialkarta	Ja	Nej
Områden/ytor för rekreation behöver tillskapas där det är brist	Ja	Ja
Strandskydd i kommunen nämns	Ja	Nej
Bebyggelseområden som utgör biologiska spridningsvägar redovisas och pekas ut på specialkarta	Ja	Nej
Gångstråk mellan parker och grönområden nämns	Ja	Ja
Exempel på geografiska platser där det finns barriärer nämns	Ja	Nej
Betydelsen av åtgärder i vattenmiljöer nämns, t.ex. att återställa kuverterade vattendrag & utdikade våtmarker	Ja	Nej
Redovisning av nuvarande naturreservat nämns	Ja	Nej

* Riksintressen för naturvården finns i en bilaga till Promenadstaden men bör ligga i Den Gröna Promenadstaden

Synpunkter på de 4 strategierna

Stockholms gröna karaktär

Dokumentet lyfter i detta avsnitt fram betydelsen av Holger Bloms "legendariska parkprogram" men nämner inte Erik Glemme och använder termen *Stockholmsskolan* istället för *Stockholmsstilen*. Detta är olyckligt då termen Stockholmsskolan också var benämningen på en mycket känd grupp nationalekonomer med bl a Gunnar Myrdal (50årsjubileum med en internationell konferens i Stockholm 1987).

Vi ser det som mycket värdefullt att Stockholm värnar om sin starka tradition vad gäller en medveten parkpolitik och att Holger Blom men också Erik Glemme lyfts fram samt att termen Stockholmsstilen (Stockholm style) används och medvetandegörs.

Vi uppskattar ambitionen att ta till vara landskapets karaktärsdrag och stadens gröna kulturvärden. Vi vill i detta sammanhang uppmärksamma huvudstadens situation belägen på ett antal öar. Öarna har i sin ursprungliga form varit utan landförbindelse och nåtts genom båttrafiken. Vi ser denna aspekt som värdefull att slå vakt om och att det är värdefullt att behålla landskapselementet "äka ö" för de öar som ännu inte är punkterade med broar (gäller t ex Årsta holmar och Fjäderholmarna).

Vi känner oss oroliga när det kommer till kvaliteten av det gröna i staden. Skrivningen "flexibel och tålig grönstruktur" under avsnittet om Stockholms ekologiska infrastruktur kan tolkas på flera sätt och handlar möjligen om att se till att kostnaderna för skötsel hålls nere. Något vi också anar i formuleringen under Stadens verktyg och processer "Stadens parker och naturområden ska utformas och skötas så att de kan möta ett ökar befolkningstryck".

Vi anar att det finns risk för att t ex gröna naturytor ersätts med gröna plastmattor där många barn leker eller där underhållet av planteringarna inte får kosta så mycket. Vi är oroliga för att barnen kommer att utsättas för hälsofarliga kemikalier när det leker på plast/artificiella miljöer istället för i naturen. Och vi anser att utformning och skötsel för ett allt större nyttjande bör kompletteras med en ökad tillgång till grönområden i befintliga bostadsområden och en förstärkning av parkförvaltningen.

I det perspektivet blir formuleringen att "parker och naturmark kommer att tas i anspråk för ny bebyggelse och infrastruktur" tveksam. Naturligtvis kommer naturområden att tas i anspråk när helt nya områden bebyggs. Men vi känner oro över den förtätning som också flaggas för i områden som faktiskt planerats utifrån grundidén att hysa mycket grönstruktur (framförallt smalhusområdena där husen medvetet lagts så att grönområden skulle finnas tillgängliga för barn och vuxna i sitt vardagslandskap).

En utveckling där dessa områden förtätas så att medveten lämnad grönstruktur bebyggs innebär en förflackning av den kulturmiljö som staden har att förvalta.

Vi saknar en diskussion kring hur stadens nu hårdgjorda ytor ska förvaltas. Är t.ex. verkligen uppställning av stillastående bilar ett rimligt nyttjande av en begränsad markyta?

Stockholmsstråk

Föreningarna ser generellt positivt på inslag som anläggandet av kolonilotter, grillplatser, bollplaner, utegym etc. Inte minst bidrar kolonilotter till närodlat mat, ökad biologisk mångfald och i en del fall till ökad integration som i Rågsveds friområde. Likaså ser föreningarna positivt på stråk som innebär att gång och cykel premieras istället för privatbilen och att det blir lättare att hitta ut till kommunens grönskande smultronställen. Med detta sagt anser föreningarna att det definitivt finns skäl att staka ut tydliga gränser för vad som är lämpliga områden att dra fram Stockholmsstråk i.

Föreningarna anser att Stockholmsstråk inte bör dras fram i:

- skogar med höga naturvärden,
- hagmarker/slätterängar med rik flora och fauna
- fornlämningsmiljöer

- ekologiskt känsliga naturmiljöer såsom ädellövskog, äldre barrskog, våtmarker eller naturstränder

I utskicket inför Stadsbyggandskontorets möte den 3:e oktober kunde vi läsa: "Kan stockholmsstråk vara ett redskap för att minska upplevda barriäreffekter i regionens gröna kilar?" Föreningarna anser att denna fråga visar att Stockholms stad fastnat i tankegången att naturområden är barriärer, en uppfattning som föreningarna inte alls delar. Föreningarna anser att Stockholmsstråk kan innebära ett första steg till att omvandla det gröna i de gröna kilarna nära stadens centrala delar, där kilarna är som känsligast för påverkan. Längs Stockholmsstråk i de gröna kilarna kommer sannolikt arkitektförslag på huskroppar dyka upp vilket innebär att oskyddade delar av de gröna kilarna blir föremål för än större konflikter om olika markintressen. Förövrigt anser föreningarna att det är lätt att ta sig runt i de gröna kilarna och även mellan stadsdelar även om givetvis saker kan förbättras här.

Föreningarna anser att Stockholms stad måste ange var Stockholmsstråk är lämpliga att lägga. Detta för att de som ritar ut Stockholmsstråk ska ha något att förhålla sig till.

Fickparker

Föreningarna anser att alla typer av grönska är välkommet där människor bor och lever. Gällande fickparker (pocket parks) är vi positiva då de ofta innebär att en bit outnyttjad mark tas i anspråk för att där plantera växter. Fridegårdsparken i Enköping, en av de första fickparkerna i Sverige, är ett bra exempel på hur ett parkrum kan skapas med avskärmande grönska. Det föreningarna kan känna oro över är om fickparker ersätter befintlig natur-/parkmark och alltså utgöra en del i kommunens grönkompensation. Att fickparker kan se ut nästan hur som helst och vara hur små som helst gör att de nästan aldrig kan ersätta befintlig vegetation utan ska ses som ett komplement i miljöer med väldigt lite växtlighet.

Offentliga stråk längs stadens vatten

I detta stycke sägs att det är angeläget att bygga ut strandpromenader längs stadens kajer och stränder. För att värna djur- och växtliv kan man inte bygga strandpromenader längs med hela Stockholms strandlinje som faktiskt tycks vara vad som avses. Staden har redan tillgängliggjort och modifierat en betydande del av stränderna i staden. Eftersom staden ligger i ett område med delvis unik vattenmiljö, gränzonen mellan Mälaren utlopp och Saltsjön, där speciellt Saltsjösidan har en mycket unik estuariemiljö, vilken saknar motstycke i stora delar av Europa, så är det av stor vikt att inte hårdgöra eller på annat sätt påverka kvarvarande delar av naturstränderna i det området. Det finns tvärtom anledning att söka återskapa delar av de tidigare naturstränderna. Cirka 80 procent av stränderna är redan tillgängliggjorda. För att bibehålla och trygga akvatiska naturvärden bör kvarvarande naturstränder helst sparas och slippa bli "tillgängliggjorda".

Stockholmarnas gröna vardagsrum

Ju mer staden krymper de gröna ytorna och "parkifierar" de kvarvarande grönområdena, desto mer kommer staden att likna andra storstäder och Stockholms unika grönstryktur går förlorad. Det som idag kanske kan benämnas "Världsklass" kommer inte längre att vara det om "Den Gröna Promenadstaden" realiserar.

För att stockholmarna även fortsättningsvis ska kunna koppla av i grönområden som ger ro och nödvändig avkoppling kan inte naturområdena krympas mycket mer. Redan idag ger sig innerstadsborna ut till de större grönområdena på helger då de mindre parkerna inte lockar eller ger

den avkoppling som större områden kan ge. En stor andel av stadsborna vill inte heller trängas jämnt i små grönområden om de kan undvika det.

Förslaget om Stockholmsstråk kopplar till tanken om Stockholm som en promenadstad. För att promenerandet ska bli något annat än en tillfällig söndagssyssla för de redan upplysta krävs att promenadstråken ger mer i utbyte än att ta bilen. Dvs. promenadstråken ska erbjuda de genaste sträckorna. Grönstrukturen bör därför ses över och förstärkas och i de fall promenadstråken korsar biltrafikerade gator bör en ny form för övergång, på de vandrandes villkor, utvecklas.

Vi saknar i detta avsnitt en vidare diskussion om hur människor förväntas nyttja naturen och grönområdena och i vilken utsträckning åtgärder behövs för att stödja detta. De aktiviteter som exemplifieras är alla sådana som sker under ledig tid:

grillning, konserter, fika, bollspel, besök i parklek, rasta hunden, bygga kojor, jogga eller promenera rofyllt. De flesta av dessa aktiviteter sker under den varma och ljusa delen av året. Under den kalla och mörka delen av året kommer parkerna nog upplevas som ödsliga. En skog däremot används även under t.ex. på hösten för bär- och svamplockning och under vintern för skidåkning.

Odling

Det vi verkligen ser som positivt i Den gröna promenadstaden är det finns en vilja att odling ska få ta mer plats i det allmänna rummet. Odling skapar en gemenskap och en möjlighet att lära sig hur odling går till. Detta kan i sin tur leda till andra projekt och förståelse för naturen i ett större perspektiv. Det vore önskvärt om staden tog fram enkla verktyg för att detta inte bara ska bli något som är svårt att genomföra för att byråkratin är krånglig.

Vardagsnyttjande

Vi vill lyfta fram möjligheterna att i större utsträckning än idag utveckla och nyttja grönstrukturen för att stimulera till en ökad vardagsrörelse i form av att gå eller cykla till eller från skolan/arbetet istället för att ta bilen eller åka kollektivt. Likaså ett större utnyttjande av parker och grönområden i skolornas och förskolornas dagliga verksamhet och barnens raster.

Parker och naturområden har en potential att i betydligt större utsträckning än vad som är fallet idag fungera som attraktiva alternativa färdvägar mellan hem och jobb/skola. Detta förutsatt att man inte samtidigt ändrar grönytorerna så att deras biologiska funktioner allvarligt störs eller försvinner.

Genom att på detta sätt stimulera människor till ökat promenerande/cyklande bidrar man till friskvården och till en minskning av såväl biltrafik som belastningen på kollektivtrafikapparaten. För att åstadkomma detta gäller att utveckla en fysisk planering så att cykelvägen/promenadstråket uppfattas som trivsamt, tryggt och framförallt som en genväg (eller åtminstone inte en omväg) jämfört med att köra bil.

Vi anser att klimatutvecklingsshotet ställer krav på att ALLA planer som behandlar någon form av klimatpåverkande verksamhet måste ha en inriktning att minska klimatpåverkan, i samrådsförslaget uttrycks ambitionen att mildra effekterna av klimatförändringarna som ett av syftena, det är inte tillräckligt. En klokt planerad grönstruktur kan motverka klimatförändringar genom att uppmuntra till en ökad övergång till klimatvänliga transporter som promenader och cykling som vardagstransport. Detta bör förstärkas i skrivningarna.

Nya svenskar (dvs barnen)

Naturupplevelser är av väsentlig betydelse för barns utveckling och tillgång till naturkontakt på skolgården eller intill skolan/förskolan är av stor vikt. Barnens skogar behöver identifieras och sannolikt behövs nya skolskogar komma till. Erfarenheten från forskningsprojekt har också visat att barn utvecklas bäst i "riktig" natur jämfört med tillrättalagda parker.

Ska människor nyttja naturområdena behöver nyttjandet stimuleras. Holger Blom och Erik Glemme stödde genom etableringen av parklekar och parkteater. Nu är de flesta barn institutionaliserade från

1 års ålder och parkernas lektanter har ersatts med förskoleverksamheten istället. Nya former för att inspirera till nyttjande av grönstrukturen behöver alltså utvecklas. Kanske låter detta sig göras genom de föreslagna stockholmsstråken. Men vi tror att särskilda åtgärder måste till.

T ex saknas i Stockholms kommun i stort sett helt naturskoleverksamhet. Förskolor i innerstan har inte någon självklar tillgång till grönytor. Skolgårdar kan sakna såväl träd som grönytor och i stort sett enbart bestå av en fyrkantig asfaltsyta.

Vi efterlyser en översyn över skolgårdarnas grönytefaktor eller tillgång till grönområden i sin omedelbara närhet och ett program för att utveckla densamma.

Nya svenskar (dvs nyinflyttade)

För att minska oron kring de gröna barriärer som anges som något hotfullt i skrivningen kring Stockholms översiktplan 2012 Promenadstaden ser vi inte etableringen av vägar och anläggningar som ett svar. Istället är det information och erfarenhetsuppbyggnad som behövs. Något som t ex sfi-undervisningen skulle kunna erbjuda i betydligt större omfattning än idag.

Relationen till naturen har också haft en stor betydelse för svensk tradition och kultur. För nyanlända svenskar och blivande svenskar behöver större uppmärksamhet ges till att ge kunskap och erfarenhet kring naturen och allemansrätten. Informationsmaterial på hemspråk är ett sätt att transformera kunskap från födelselandet till det nya landet. Många invandrare kommer från landsbygd och har referenser därifrån som kan relateras till förhållanden i Sverige. Samtidigt som de som kommer från stadskulturer har nytta av att förstå den mer rurala tradition som det glest befolkade Sverige håller sig med. Många kommer också från länder där allemansrätt inte förekommer och att det av flera olika anledningar är förenat med fara att ge sig ut i natur där de kom från. Här är dock förutsättningarna helt annorlunda.

Naturen erbjuder också en form av kontakt som tar sig uttryck i blomplockning och fågelskådning, -matning. Utnyttjandet av naturen enligt allemansrätten är något som vi ser som ett viktigt kulturinslag och där nya generationer likväl som nya svenskar behöver vägledning och uppmuntran. Vi ser att allemansrätt och naturkunskap behöver ges mer utrymme i skolans undervisning.

Sådan verksamhet som utövas av Naturskyddsföreningen, Friluftsrämjandet och Svenska Turistföreningen har svårt att finna kanaler för att nå ut med information om sina aktiviteter. Ett exempel på samlad information som stimulerar till ökat nyttjande av naturområden är hur Upplands museum fungerar.

Stockholms ekologiska infrastruktur

Här sägs att *"Stockholm ska värna ett rikt växt- och djurliv och vidareutveckla en hållbar grönstruktur som bidrar till stadens klimatanpassning och andra ekosystemtjänster"*. Detta låter mycket bra men vi undrar hur det är tänkt att genomföras? Eftersom de befintliga grönytorna kommer att krympas och naturområden skäras av från varandra så är det en olöslig ekvation. Även om det byggs in grönytor på vissa byggnader kan de ge endast ett mindre bidrag till behovet. Dessutom blir de sällan av samma karaktär som de som staden tar bort. Att i strategin föreslå att fler grönområden ska bebyggas samtidigt som den ekologiska infrastrukturen ska upprätthållas låter som ett trolleritrick i den högre skolan. Hur ska nödvändiga ekosystemtjänster kunna tryggas genom att ta bort naturområden? Var tänker sig staden att dessa tjänster ska utföras? Hur ska effekter av klimatförändringar kunna mildras på det föreslagna sättet? Hur ska den föreslagna strategin bidra till att minska climateffekterna?

När det gäller målformuleringen *"Stockholm ska värna ett rikt växt- och djurliv..."* vill vi att det byts till Stockholms ska ha ett rikt växt och djurliv.

Skötseln av parkerna och grönområdena beskrivs inte närmare än att formerna för ökad dialog och delaktighet ska utvecklas (ex stadsodling) och att funktionerna i Stockholms ekologiska infrastruktur ska upprätthållas. Samtidigt ska man åstadkomma en flexibel och tålig grönstruktur och grönska och vatten ska förbättra stadsklimatet och mildra konsekvenserna av klimatförändringarna.

Vi vill betona att förutsättningarna för att vidmakthålla en robust ekologisk infrastruktur är annorlunda än att åstadkomma en bekväm grönyta ur skötselsynpunkt. I en fungerande robust ekologisk infrastruktur är i stort sett varje växtart sammankopplad med en eller flera djurarter vilka tillsammans får ekosystemet att fungera och kunna stå emot skadlig påverkan. I parkmiljöer och andra artificiella miljöer är detta samspel till stora delar satt ur spel och miljöerna har inte samma förmåga att tåla störningar.

Det framgår inte av infrastrukturens diskussionen att ekologisk kvalitet kräver särskild uppmärksamhet och särskild kunskap. Flexibilitet och tålighet är inte relevanta termer för att beskriva t ex ett kärr eller en lundvegetation.

Skötseln av parker och reservat och anordnandet av arrangemang i reservaten ställer också större krav på kravspecifikation och uppföljning när beställar/utförarkonceptet tillämpas. Inhyrd personal har inte självklart den ekologiska kunskap som krävs för att förstå hur en biologisk mångfald gynnas och upphandlingslösningar gynnar inte en kontinuitet i skötseln om det ständigt kommer nya utförare och utförs alltför sällan. Som situationen är just nu är också de inhyrda utförarna ofta från ett annat land utan särskild kunskap om naturen i Sverige eller kanske inte ens med kunskap om parkskötsel överhuvudtaget.

Att arbeta med en ekologisk grundsyn fordrar också en kontinuitet så att man kan bygga upp en kunskaps- och erfarenhetsbank för det specifika park-/naturområdet.

Exempel på vad som behöver beaktas:

- arter som kräver särskild uppmärksamhet (hotade eller känsliga arter) - Ekologiska känsliga i Stockholm
- nyckelarter (av betydelse för en stor ekologisk mångfald) – identifiera vilka som är aktuella i denna del av Sverige
- gamla träd (kulturellt och ekologiskt betydelsefulla) – inventera och förteckna
- döda träd (bör finnas kvar) – I naturlandskapet innan människan började bruka skogen, var andelen död ved ca 25%. I den här miljön har många arter anpassats
- våtmarker och naturliga strandbryn – inventera vattenlinjen runt stadens öar och fastland
- uppmärksamhet kring vilka träd som har vad för slags inverkan (lind och humlor t ex) – kunskapsuppbyggnad
- invasivarter – lista arter som bör undvikas / tas bort

Åtgärder för att stärka den biologiska/ekologiska mångfalden är t ex

- uppsättning av fågelholkar (projekt ihop t.ex. med skolor/förskolor)
- lämnade lövhögar
- blomval i planteringar som särskilt gynnar humlor och bin
- välja inhemska arter av träd och buskar vid plantering i parker
- anläggning av nya våtmarker – inventera lämpliga platser
- återställande av naturliga strandbryn – se ovan
- låta vissa ytor skötas som ängsmark istället för intensiv gräsklippning

Under rubriken ”*Värdet av ett rikt växt- och djurliv*” vill vi att det förtydligas att ”blå och gröna kilar” innebär Storstockholms tio gröna och blå kilar vilka utgår från landsbygden och skjuter in mot Stockholms centrala delar. När de Storstockholms gröna och blå kilar nämns ska även det s.k. gröna bälte som spänner runt Stockholms utkanter nämnas då det gröna bältet förbinder de gröna och blå kilarna. Kartor och illustrationer bör hämtas ur Storstockholms Gröna kilar (Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting, [1992]).

Föreningarna anser att grönområden med ett rikt växt- och djurliv skall innebära en parameter för vad som menas med "attraktiva grönområden"

Områden med särskild ekologisk betydelse

Lägg till följande:

- Storstockholm har tio gröna och blå kilar som börjar ute på landsbygden och sedan skjuter in mot Stockholms centrala delar.
- Det s.k. gröna bälte som omger Stockholms utkant varifrån de gröna och blå kilarna löper in mot Stockholms centrala delar, vilket skapar mycket goda möjligheter för en rik biologisk mångfald.

Stadens verktyg och processer

Staden säger att "*Stockholms översiktsplan beskriver stadens stadsutvecklingsstrategier och planeringsinriktning för hållbar tillväxt. En förutsättning för att stadens ambitioner ska kunna förverkligas är att översiktsplanens strategier konkretiseras och fördjupas i den fortsatta planeringen.*" Som nämnts här ovan saknar såväl översiktsplanen som denna strategi ett ekologiskt välgrundat fundament. De strategier som staden har för sin "*hållbara tillväxt*" löper stor risk att åstadkomma det motsatta, dvs, en ohållbar tillväxt där värdena inom stadens områden för lång tid framöver riskeras och ekosystemtjänster samt förutsättningar växt- och djurliv likaså. Alldeles för mycket av den ekologiska och sociala dimensionen saknas i strategierna och det går inte att utläsa ur varken Översiktsplanen eller "*Den Gröna Promenadstaden*" att stadens planering och strategier bidrar till en långsiktigt hållbar utveckling för staden. När staden dessutom har övergett sitt eget strategidokument för grönstruktur från 1997 och menar att genom att påtagligt minska grönyttorna i framtiden kan staden uppnå en hållbar utveckling, då är man inne på mycket osäker mark.

Vi tror på ambitionen att lyfta fram och marknadsföra Stockholms gröna kvaliteter så att de blir en ännu starkare del av Stockholms identitet. Staden har rankats som en av världens tre vackraste storstäder och den rankingen har sin grund i de samlade natur- och kulturvärden staden har att förvalta.

Denna identitet kan förstärkas genom ett ökat medvetande hos alla aktörer som påverkar stadens fysiska utformning om vad som stärker de gröna kvalitéerna.

Gemensamhetskapande faktorer är enligt vår uppfattning:

- Informationsmaterial. Ta fram och sprid och se till att det finns enkelt tillgängligt (på biblioteken, i Kulturhuset, på Riksmuseet, hos Turistbyrån etc)
- Förstärkning av promenadstaden genom att skapa en struktur av gröna stråk tvärs genom stenstaden – genvägar för pendlingscykling/promenader till och från arbete/bostad/skola
- Uppmärkning av Stockholmsstilen (skylta i relevanta parker)
- Uppmärkning av naturreservat (skyltar, entréer)
- Gröna kilarna (fortsätta resp. utveckla samarbetet) se exemplet kartan över Rösjökilen
- Skolgårdsutveckling (ge stöd till ekologisk förstärkning av skolgårdarna, kartlägg närhet till barnens skogar)
- Stadsladugård (etablera)
- 4H-verksamhet (stöd och utveckla)
- Stöd till organisationer med verksamhet som relaterar till den specifika platsen (Naturskyddsföreningen, Friluftsrådet, hembygdsföreningarna, Turistföreningen, orienteringsklubbar m fl) och deras verksamhet riktad framförallt till nya svenskar (dvs barn och invandrare)

- Hitta former för att nå ut med information om stadens grönområden (jfr Upplandsstiftelsens och Skärgårdsstiftelsens verksamhet)
- Markera naturområdenas kvalitet på karta (ostörda områden, tysta områden, genuint vilda områden)
- Undvik anläggningar som splittrar sönder större orörda områden
- Välj material som förstärker skogskänslan vid etablering inne i naturreservatens skogspartier

Förstärkande faktorer vad gäller grönstruktur och ekologi

- Se över beställar/utförarkompetensen så att ekologisk kunskap finns också i själva utförarmomentet
- Ta ställning genom policybeslut till vilka arter som är att föredra, använd svenska arter i så stor utsträckning som möjligt när det inte handlar om specialdesignade parker.
- Särskild uppmärksamhet krävs vad gäller humlors och vilda bins överlevnadsförutsättningar samt förekomst av våtmarker
- Inventera förutsättningarna för att öka förekomst av våtmarker för groddjurens överlevnad, inklusive se över utformning för att undvika "dödsfallor" i anslutning till vägar och slussar och trygga vandringsvägarna mellan våtmarkerna och de områden de lever i under tiden "ur vattnet".

Medvetandegörande faktorer

- Redovisa bullernivåer (kartera ostörda områden)
- Redovisa parkeringsytetefaktorn jämfört med grönytefaktorn i områdena
- Ge SL i uppdrag att på sina kartor också ange namn på skogarna

Stadens gröna planeringunderlag

Här sägs att det finns en rad värdefulla underlag som används i planeringen som sociotopkarta och biotopkarta. Vidare sägs att det finns ett stort behov av att samordna de olika planeringsunderlagen. Vi kan instämma i behovet av att samordna de befintliga underlagen. Men vi vill också påpeka att de befintliga underlagen används på ett högst varierande sätt i planprocessen. I vissa fall hänvisas till sociotopkartan eller annat underlag medan det i vissa fall inte görs. Detta är något som behöver stramas upp så att man alltid har ett ordentligt underlag för att bedöma ett planförslags konsekvenser på natur och miljö.

Föreningarna menar också att det är av yttersta vikt att man redan i markanvisningsskedet gör en tidig miljöbedömning och att miljöförvaltningen kopplas in redan i initialskedet.

Grönytefaktor i plan- och exploateringsprocessen

Vi vill påpeka att grönytefaktorn är utvecklad för exploatering i stadsmiljöer som inte har någon alls eller lite grönska. Stadens säger sig nu vilja pröva om grönytefaktorn kan utvecklas för att fungera över hela staden och användas i samtliga exploateringsprojekt. Vi ser att det finns en risk med att använda metoden vid exploatering av naturmiljöer. Risken är att resultatet blir missvisande och att natur byggs bort samtidigt som man ändå uppnår den för projektet bestämda grönytefaktorn.

Organisatoriska förutsättningar för att hantera grönfrågor

Vi saknar en sammanhållande organisation som håller ett gemensamt ansvar över naturområden, parker och grönstruktur i övrigt i kommunen. En stadsträdgårdsmästare med visioner och inflytande. Som det nu är ligger grönområdesfrågor och parker på flera ansvariga nämnder och förvaltningar. Stadsbyggnadsnämnden, trafikkontoret, stadsträdgårdsmästare, exploateringskontoret samt

stadsdelsförvaltningarna. Därtill kommer bl a miljöförvaltningen, idrottsförvaltningen och stadsmuseet vilka omnämns som deltagare åtminstone som referensgrupp för detta tematiska tillägg till aktuell översiktsplan.

Vi t ex saknar skolan/förskolan som referens i arbetet, såsom varande (eller borde vara) en av de aktivaste nyttjarna av stadens park- och grönområden.

Beatrice Sundberg
Ordförande Stockholms Naturskyddsförening

Anders Tranberg
Vice ordf. Stockholms Naturskyddsförening

Ronny Fors
Projektledare, Stockholms- och Söderorts Naturskyddsförening

Einar Engström
Ordförande Söderorts Naturskyddsförening